

Cuvânt introductiv

Constituirea memoriei și practici comemorative. Reprezentări ale memoriei culturale la Cluj este un volum care face deja parte din istoria culturală a Clujului din momentul apariției ediției sale în limba maghiară,¹ dar care va fi și mai profund ancorat în aceasta odată cu apariția traducerii sale în limba română, care îl va face accesibil celei mai mari părți a locuitorilor acestui oraș. Absolvent al Universității „Babeș-Bolyai”, Jakab Albert Zsolt este o personalitate culturală aflată în pragul consacrării, bucurându-se până în prezent de numeroase realizări și recunoașteri. Volumul de față reprezintă versiunea în limba română a tezei sale de doctorat în etnologie maghiară și comparată, realizată la Universitatea „Eötvös Loránd” din Budapesta. Cercetător științific la Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale din anul 2007, Jakab Albert Zsolt este, de asemenea, președintele prestigioasei Asociații Etnografice „Krizsa János”, ale cărei proiecte și activități se bucură de o binemeritată apreciere internațională. Valoarea prezentei lucrări a lui Jakab Albert Zsolt este sporită de faptul că ea este însoțită de remarcabila bază de date realizată de același autor și publicată în traducere românească,² care cuprinde „inscripțiile, plăcile memoriale, statuile și monumentele realizate în scop de datare și comemorare”, în cea mai mare parte a lor inedite, care oferă sursele de bază ale interpretărilor sale.

Importante din perspectiva înțelegerii contextului realizării și amplasării lor, inscripțiile, plăcile comemorative, statuile și monumentele ajung adeseori să se integreze perfect în peisajul urban, să se piardă uneori în acesta pentru lungi perioade de timp. Vechimea lor conferă, cu siguranță, o notă de noblețe clădirilor pe care sunt amplasate sau reamplasate, de foarte multe ori într-un raport invers proporțional față de nivelul de înțelegere a mesajului și a semnificației lor. Unele dintre acestea redevin dintr-o dată importante în contexte cu totul speciale, în care valoarea lor simbolică ajunge să fie considerată definitivă pentru aspirațiile întregii comunități, sau ale unora dintre părțile componente ale acesteia. Ele sunt o sursă importantă de informații despre evoluțiile și transformările unei comunități urbane cu particularități complexe, oferind nu doar date asupra personalităților sau a evenimentelor pe care le comemorează, ci și un amplu material de analiză pentru cercetătorii care studiază modul în care membrii comunității s-au poziționat, în diferite contexte istorice și culturale, față de oameni și de fapte pe care le-au considerat demne de a fi memorate.

1 *Emlékállítás és emlékezési gyakorlat. A kulturális emlékezet reprezentációi Kolozsváron*. Kriza János Néprajzi Társaság–Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár, 2012. Baza de date pe care se sprijină analiza: *Ez a kő tétetett... Az emlékezet helyei Kolozsváron (1440–2012)*. Adattár. Kriza János Néprajzi Társaság–Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár, 2012.

2 *Piatra aceasta a fost așezată... Locurile memoriei din Cluj (1440–2022). Bază de date*. Traducere din limba maghiară de Rigán Lóránd. Asociația Etnografică „Krizsa János”–Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2022.

Păstrătorii memoriei diferitelor componente culturale și confesionale ale unei comunități urbane aflate într-un continuu proces de amplificare, oamenii de cultură care au cercetat istoria orașului sau colecționarii de mărturii asupra trecutului acestuia au fost interesați, de-a lungul timpului, de monumentele comemorative amenințate cu dispariția, propunându-și să păstreze pentru posteritate conținutul și aspectul acestora. Jakab Albert Zsolt îi readuce în atenția noastră pe cei dintâi dintre aceștia, începând cu Páter Pál, Pataki István Sr., Gyergyai Pál și Füzéri György, cei patru autori ai *Descriptio civitatis Claudiopolis ab origine repetita cum inscriptionibus...*, o carte cu valoare de document istoric, redactată în anul 1734. Pe baza acestei lucrări, Letavay Sándor a realizat, în 1818, o descriere cu rol de repertoriere a inscripțiilor de pe zidurile de apărare ale Clujului și de pe clădirile orașului, lucrare care urmărește, pentru prima dată, salvarea informațiilor consemnate pe acestea, într-o epocă în care se prefigura deja amploarea pe care o va lua demolarea zidurilor și a turnurilor de incintă. Aceste demersuri au fost continuate de marile personalități ale cercetărilor istoriei și patrimoniului urban din deceniile și din secolele care au urmat, care au repertoriat, au colectat și au publicat imagini ale monumentelor și elemente comemorative, inscripții și reprezentări figurative, asigurând în acest fel nu doar salvarea lor pentru posteritate, fie în integralitatea lor, fie prin consemnarea informațiilor pe care le conțin, ci și reconstituiri de contexte istorice și culturale care au permis o corectă și judicioasă interpretare a conținutului acestora, a contextului în care au apărut și a modului în care acestea au fost receptate în diferite perioade.

Pornind de la această bază, lucrarea lui Jakab Albert Zsolt are marele merit de a fi reușit să depășească, prin adoptarea unei viziuni antropologice integrative, atât dificultățile de interpretarea ale diferitelor discipline (istorie, istoria artei, literatura turistică) lipsite de instrumentele de operare necesare pentru a sesiza întreaga dimensiune și complexitate a tuturor acestor mărturii, cât și perspectivele naționale și confesionale mărginite care au marcat, în linii generale, cercetările care au avut ca bază materialul analizat.

Tema centrală a analizei autorului este memoria colectivă, înțeleasă în secvențele sale constitutivă și aplicată, și interpretată atât din perspectiva funcționării sale, cât și a manifestărilor pe care aceasta le generează. Propunând o formulă de înțelegere a comunității prin intermediul acestor repere ale memoriei colective, care să țină seama de multiplele semnificații culturale și interpretative asociate acestora, lucrarea lui Jakab Albert Zsolt este bazată pe o construcție teoretică solidă, operând cu repere și metode bine definite, pe baza cărora analiza materialului de studiu dobândește o remarcabilă consistență interpretativă. Locurile memoriei reprezintă puncte de legătură între trecut și prezent, exemple de „convertire a timpului în spațiu”, după formularea autorului. Ele dobândesc, din această perspectivă, funcția de elemente de conservare a trecutului și de reinserare a sa în prezent, ca rezultat al unor decizii luate de reprezentanți ai unor segmente diferite ale comunității, antrenând și angajând în mod divers componentele ei.

Prin prezentul volum, dar și prin foarte bine documentata bază de date complementară acestuia, ambele apariții editoriale realizate sub egida Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, memoria multiculturală și multiseculară a acestui oraș este completată cu două lucrări de mare valoare. Jakab Albert Zsolt oferă bibliografiei „orașului comoară” o contribuție solidă și remarcabilă, care va fi consultată cu folos de multe generații de cercetători și păstrători ai memoriei culturale a acestui oraș.

Tudor Sălăgean